

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

Avrupa'da 1648 Westphalia Barışı ile başlayan milli devlet oluşum süreçlerinin iktisadi alana yansması 19. yüzyılda gerçekleşmiştir. Devletin siyasi sınırları içerisinde, sadece o devlete ait milli paraların geçerli olmasına yönelik para reformları, bu yüzyılın ortalarına doğru İngiltere'de başlamış ve diğer ülkeler tarafından takip edilmiştir. Birinci Dünya Savaşı öncesinde, kayda değer sayıda Avrupa ülkesinde yapılan reformlar sayesinde, ülkelerin sadece kendi milli paralarının tedavül ettiği para alanları doğmuştur. Koloni durumunda ya da dağılma sürecinde olan devletler ise söz konusu reformları 20. yüzyılda gerçekleştirmiştir. Devletleri milli para reformlarına iten başlıca saikler ise (1) ülke içinde tedavül eden değişik ayar ve vezindeki yerli ve yabancı madeni paraların tedavülünün yasaklanarak standart milli bir para yaratılması ve böylece ülke ekonomisi için işlem maliyetlerinin düşürülmesi, (2) makroekonomik hedefleri gerçekleştirmek için para arzının kontrol edilmesi, (3) milli para sistemi sayesinde devletin finansal ihtiyaçlarının karşılanması, (4) milli paranın milli kimliğin oluşturulmasında bir araç olarak kullanılmasıdır. Milli para reformlarının hayata geçirilmesinde rol oynayan en önemli finansal kurum ise kurulan milli merkez bankalarıdır. Para alanındaki reformlara paralel olarak 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupa ülkelerinde milli bankalar banknot ihraç tekeline sahip olmuş, sistemdeki diğer bankaların üzerinde bir konuma yükselmişlerdir. Diğer ülkelerde merkez bankalarının oluşumu ise 20. yüzyılda gerçekleşmiştir.

Osmanlı Devleti'nde de milli para reformuna ve milli banka kurulmasına yönelik girişimler Avrupa ülkelerindeki gelişmeler ile aynı tarihlerde başlamış, ancak devletin içinde bulunduğu siyasi ve malî koşullar bu reformların başarısını engellemiştir. Milli banka kurulması konusunda 1851-62 yılları arasında çok sayıda girişimin mevcudiyetine karşın, imtiyaz İngiliz-Fransız sermayeli Bank-ı Osmanî-i Şahane'ye verilmiştir. 1874 yılında milli banka konusu tekrar gündeme gelmiş ancak süreç adı geçen bankanın imtiyazının daha da güçlenmesi ile sonuçlanmıştır. İttihat ve Terakki hükümeti (1908-1918) döneminde Bank-ı Osmanî-i Şahane ile yaşanan sıkıntılar sebebiyle milli banka kurulmasına yönelik girişimlerde bulunulmuştur. Ancak, Bank-ı Osmanî-i Şahane'nin mevcut imtiyazının 1925 yılında bitecek olmasından dolayı bu sürenin sonunda onun yerini alabilmesi için 1917 yılında geniş imtiyazlarla İttihat-i Milli Bankası kurulmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı Devleti'nin dağılması geleceğe yönelik bu tür bir planlamayı imkânsız kılmıştır.

1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yılları doğal olarak uzun süren savaş döneminin ülkeye verdiği hasarın giderilmesiyle geçmiş, bir merkez bankası kurulması konusu daha acil olan konuların arkasında kalmıştır. Ancak iktisadi alanda yaşanan uluslararası gelişmeler bu tür bir bankaya sahip olmayan ülkelerde banknot ihraç tekeline sahip bir merkez bankasının kurulmasını zorlamıştır. 1920 yılında, milli mücadelenin en çetin günlerine denk gelen bir dönemde, yapılan Brüksel Konferansı'nda para, kambiyo ve ödemeler dengesi konularında bütün ülkelerin uygulamasının arzu edildiği 16 maddelik bir tasarı kabul edilmiştir. Bu tasarinin 14. maddesinde "*merkez ihraç bankası olmayan memleketlerde böyle bir banka tesis edilmek ve şayet tesisi için ecnebi sermayesine müracaat etmek lazım gelirse, bunun için şu veya bu şekilde beynelmilel bir murakabeyi göze almak gerekir*" açıklamalarına yer verilmiştir. 1922 yılında yapılan Cenova Konferansı'nda da merkez bankasının gerekliliğine vurgu yapılmış, merkez bankası kurmak isteyen ülkelere Milletler Cemiyeti Maliye Komitesi tarafından imzalanan protokol kurallarına uyma ve banka kuruluşuna nezaret etmeye izin vermek şartıyla yardım yapılması kararlaştırılmıştı. Milli Mücadelenin sürdüğü yıllara denk gelen bu konferanslara doğal olarak Türkiye'den bir katılım olmamıştı. 1923 yılında Cumhuriyet'in ilan edildiği tarihte ülkenin içinde bulunduğu mali durum uluslararası para sistemi olarak altın standardının geçerli olduğu bir

ortamda hükümetin konuya eğilmesinin önünde bir engel oluşturuyordu. Halihazırda banknot ihraç tekeline sahip yabancı sermayeli Bank-ı Osmanî-i Şahane'nin imtiyazının halen devam ediyor oluşu da merkez bankasının kuruluşunu geciktiren diğer bir etkendi.

Uluslararası gelişmeler yanında, Cumhuriyet'in ilanından sonra ülke içinden de merkez bankasına olan ihtiyaç gündeme getirilmeye başlanmıştı. Bu durum 1923 yılında yapılan İzmir İktisat Kongresi'nde somut bir şekilde ifade edilmişti. Tüccar çevreleri başta olmak üzere kongreye katılan gruplardan milli sermayeli bir devlet bankasının kurulmasına yönelik öneriler yapılmıştı. Ancak yapılan tartışmalar sırasında kurulması önerilen milli bankadan kastedilen hususun banknot ihraç tekeline sahip bir banka mı yoksa milli sermayeli bir ticari banka mı olduğu konusunda zihinlerde karışıklık yaşanması, bazı itirazların yükselmesine neden oldu. İtibar-ı Milli Bankası Murahhas azası Cevat Bey her iki banka arasındaki ayrımı net bir şekilde ortaya koymasına rağmen kongre sonucunda kabul edilen esaslarda bu ayrım belirsizliğini korudu. Kongrenin yapıldığı tarihlerde Lozan görüşmelerinin devam etmesi, siyasi konular yanında özellikle Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'nin müttefiki Almanya'nın vereceği altınlar ve hazine bonolarının karşılık gösterilerek ihraç edilen kaimelerin akıbeti ile Osmanlı Devleti'nin dış borçlarının ne kadarlık bir kısmının üstlenileceğine ilişkin mali açıdan Cumhuriyet yönetiminin geleceğini önemli ölçüde ilgilendiren konuların bulunması merkez bankası konusunun arka planda kalmasına neden oldu. Konferans sonucunda Türkiye Almanya'nın savaş sırasında vermeyi taahhüt ettiği altınları alamadı, ancak Almanlardan müttefik devletlere devredilen borçlardan muaf tutuldu. Bu kararın doğal sonucu ise zikredilen kıymetler karşılığında çıkarılan ve hala tedavül görmekte olan kaimelerin konvertibl bir para olmaktan çıkmasıydı. Bu şartlar altında Cumhuriyet yönetimi tam konvertibl paraları tedavül gören Bank-ı Osmanî-i Şahane ile zorunlu olarak bir müddet daha çalışmaya mecbur kaldı. Konferansı takip eden günlerde Maliye Vekaleti'nin banka yönetimi ile yaptığı görüşmeler sonucunda 10 Mart 1924 tarihinde yapılan anlaşma ile bankanın imtiyazı 1 Mart 1935 tarihine kadar uzatıldı. Ancak bu anlaşmanın içeriği tartışmalara konu oldu ve Cumhuriyet yönetiminin kendi merkez bankasını kurma konusundaki iradesinin bir göstergesi olarak yapılan anlaşma banka yönetimi ile yapılan uzun süreli görüşmeler sonrasında tadil edildi. Buna göre milli bir bankanın kurulmasına Bank-ı Osmanî-i Şahane'nin bir itirazı olmayacak, banka kurulmasına karar verilmesi durumunda hükümet bu kararı dört ay önceden adı geçen bankaya bildirecekti. Osmanlı döneminde çıkarılan paraların değiştirilmesine dair kanun tasarısının T.B.M.M.'nde görüşülmesi esnasında bir merkez bankası kurulması konusu gündeme gelmekle birlikte somut bir adım atılmadı. Özellikle kambiyo işlemlerinde çekilen sıkıntılar ve paranın değerindeki istikrarsızlık merkez bankasına duyulan ihtiyacın şiddetini gösteriyordu, fakat 1928 yılı başına kadar konu hükümetin gündemine gelmedi.

İlk defa 1928 yılı hükümet programında ciddi bir şekilde vurgu yapılan merkez bankasının kuruluşuna ilişkin adımlar bu tarihten sonra hız kazandı. 1928 yılı merkez bankasının kurulmasına yönelik fikri zeminin sağlamlaştırıldığı, Türk parasının kıymeti üzerine gerek Âli İktisat Meclisi gerekse İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası'nda yapılan çalışmalarla önceki dönemlere göre daha iktisadi temelli somut sonuçlara ulaşıldığı bir yıl oldu. Ticaret bankalarından ayrı bir merkez bankası fikrinin iyice somutlaşmaya başlaması halihazırda devlet bankası konumu kağıt üzerinde devam eden Osmanlı Bankası ile Cumhuriyet'in 1924 yılında kurulan ilk bankası olan T. İş Bankası'nda değişik reaksiyonlara yol açtı. Merkez bankası konusundaki gelişmeler açık bir şekilde Osmanlı Bankası'nın aleyhine dönmüştü. Ancak, aynı konu T. İş Bankası'nı da tedirgin etti. Yeni kurulacak merkez bankası ile imtiyazlı konumunu kaybetme endişesi içine giren T. İş Bankası yöneticileri kendi bankalarının merkez bankasına dönüştürülmesi yolunda çalışmalara başladılar. Bu çerçevede kendi konumlarına benzer bir örnek olan Hollanda'dan Bank of Netherlands genel müdürü G. Vissering'i bir

rapor hazırlaması için Türkiye'ye davet etti. Vissering hazırladığı raporda ülkenin genel iktisadi sorunları ve gelişim potansiyeli yanında merkez bankası konusuna da eğilerek bir ticaret bankası olan T.İş Bankası'nın mevcut konumu ve tecrübesi ile merkez bankasına dönüşebileceği hususuna yer verdi.T. İş Bankası genel müdürü Celal Bayar, Vissering'in raporunu kendisinin merkez bankası hakkında hazırladığı ek bir raporla birlikte dönemin Başvekili İsmet İnönü'ye sundu. Vissering'in T. İş Bankası'nın merkez bankasına dönüşebileceğine dair ifadelerine karşın Celal Bayar'ın ifadeleri bu yöndeki belirgin bir arzuyu yansıtmaktaydı. Ancak İsmet İnönü'nün açık bir şekilde bu tür bir oluşuma sıcak bakmaması üzerine T. İş Bankası'nın girişimi sonuçsuz kaldı.

1928 yılı, Türk parasının istikrarı üzerine yapılan çalışmalar ve T. İş Bankası'nın sonuçsuz kalan girişimi dışında merkez bankası konusunda somut bir gelişmeye tanık olmadan biterken, Mustafa Kemal Atatürk'ün 1 Kasım 1928 tarihinde T.B.M.M.'nde yasama yılının açılışı nedeniyle yaptığı konuşma ile merkez bankası konusu daha ciddi bir aşamaya girdi. Atatürk konuşmasında, "*Cumhuriyetin kâğıt parasının değiştirilmesi hitam bulmuştur. Cumhuriyet Bankasının bu sene zarfında açılmasına muvaffakiyetiniz, yüksek ve esaslı icraatınıza hakikaten iftihar olunacak bir ilâve olacaktır*" sözleri ile merkez bankası kurulması konusunda açık bir irade beyan etmiştir. 1929 yılında Büyük Dünya Buhranı'nın yarattığı olumsuz konjonktür nedeniyle artan dış ticaret açıkları ve para değerindeki istikrarsızlıklar para ve kambiyo alanında devletin sıkı kontroller uygulamasını hayata geçirecek düzenlemelere yöneltmiştir. Bu dönemde çıkarılan "Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsaları Kanunu" ve alınan önlemler söz konusu istikrarsızlıkları gidermekte yetersiz kaldığından bir merkez bankası kurulması konusu daha ciddi şekilde ele alındı. Merkez bankası kurulması konusunda ise yabancı uzmanlara başvurularak raporlar hazırlattırıldı. Konuyu incelemek için Türkiye'ye davet edilen Alman merkez bankası Reichsbank guvernörü Hjalmar Schacht işlerinin yoğunluğunu gerekçe göstererek gelemeyi, ancak yerine görev yapabilecek meslektaşısı Karl Müller'i önerdi. Bu önerinin kabul edilmesi üzerine Türkiye'ye davet edilen Karl Müller incelemeleri sonucunda hazırladığı raporu Schacht'a sundu. Söz konusu rapor, Schacht'ın hazırladığı raporla birlikte Türk hükümetine sunuldu. Türkiye'nin içinde bulunduğu şartları merkez bankası kurulması için uygun bulmayan Müller, bunun için hükümete ciddi tasarruf tedbirlerinin hayata geçirilmesini önermekteydi.Schacht'ın da benzer şekilde Türk hükümetinin bazı tedbirleri alması halinde ileride bu tür bir bankanın kurulması için gerekli ortamın oluşacağı şeklinde değerlendirmelerde bulunmaktaydı.

Schacht ve Müller'in değerlendirmelerden tatmin edici bir sonuç alamayan hükümet bu defa İtalya'nın eski maliye bakanı ve Lozan Konferansında bu ülkenin delegelerinden biri olan Kont Volpi'ye konuyu incelemeye karar verdi. 1929 yılı sonlarına doğru Türkiye'ye gelen ve Mustafa Kemal Atatürk ve üst düzey devlet erkaniyla da görüşen Kont Volpi, yaptığı incelemeler sonucunda bir merkez bankası kurulmasını tavsiye etmesi hükümet tarafından oldukça olumlu karşılanmıştır. Kont Volpi'nin davet edilmesinin perde arkasındaki sebep ise milli bir merkez bankası kurulmasına yönelik olarak idaresinde İtalya'nın da yer aldığı Duyun-u Umumiye İdaresi'nin muhalefetinin önünün kesilmesi ve bu kurumla ilişkilerin düzenlenmesinde İtalya'nın yardımını sağlamaktı.Ancak merkez bankası konusunda uluslararası ilişkiler kadar, kurulacak bankanın çıkaracağı banknotların uluslararası para sisteminde hala devam eden altın para standardı nedeniyle tam konvertibl olma zorunluluğuydu. Bu nedenle hükümetin önündeki en önemli sorun merkez bankasına konulacak sermayenin nereden ve nasıl temin edileceğiydi. Başvekil İsmet İnönü her ne kadar 1929 yılı sonlarında bankanın sermayesinin "şimdi milli para" üzerinden olacağı, milletin iştirakine açık bir anonim şirket şeklinde kurulacağı, banka için özel bir kanun çıkarılacağı ve başlangıçta milli paranın altın ile bir nispeti olmayacağı, istikrar sağlandıktan sonra bu tür bir ilişkinin kurulacağını beyan etse de bu durum sermaye sorununu çözmüyordu.Ancak Mustafa Kemal Atatürk'ün 3. Yasama yılının açılışında yaptığı konuşmasında "*Devlet Bankasının*

teşkiline dair ilgili kanun" un T.B.M.M.'ne sunulacağını belirtmesi 1930 yılında bu konuda önemli bir gelişmenin yaşanacağını habercisidir. Büyük Dünya Buhranı'nın devam ediyor olması banka için içeriden sermayeye teminini güçleştirdiğinden hükümeti dış kaynağa başvurmaya mecbur bırakıyordu. Sermaye temininden dolayı bankanın kuruluşu gecikirken, hükümet mevcut kriz ortamının yarattığı istikrarsızlığa bir çare olarak yerli ve yabancı sermayeli bankalardan oluşacak geçici bir konsorsiyum kurulmasına karar verdi. Bu oluşum ile döviz alım satımlarında oluşacak spekülasyonları engellenecek, bu tür spekülasyonların merkezi olarak görülen yabancı sermayeli bankaların işe katılımı sağlanacaktı. Konsorsiyum sayesinde istikrarı amaçlayan Türk hükümeti buharanın dünya ekonomisinde yarattığı olumsuz konjonktürden de yararlanarak dış borç ödemeleri konusunda ilgili hükümetlerle ortak bir zemin oluşturmayı hedefliyordu. Yapılan görüşmeler sonucunda, bir uzmanın Türkiye'nin iktisadi ve mali durumunu incelemesi ve bu inceleme tamamlanincaya kadar borç ödemelerin ertelenmesine karar verildi. İncelemeyi yapacak kişi Fransız iktisatçısı Charles Rist'di. Bu şekilde dış borç ödemelerinde zaman kazanan, alınan dış krediler ve kurulan konsorsiyum ile kambiyo istikrarının sağlanmasında adımlar atan hükümetin önünde sadece kurulacak bankanın sermayesini temin etmek kalıyordu. Türk hükümetinin merkez bankası kurma konusunda epeyce ilerlemesi, 1925 yılından bu yana geçen dönemde devlet bankası imtiyazını sürdürme konusunda ümitleri iyice azalan Osmanlı Bankası'nı hükümet nezdinde imtiyazını devam ettirme ya da kurulacak bankada kontrol gücü elde etme gibi bazı teklifler sunmaya yönelik girişimlere sevk ettiyse de bu teklifler reddedildi.

Nihayet 1930 yılında merkez bankası kanununun hazırlanması için çalışmalara başlandı. Diğer ülkelere ait merkez bankalarının incelenmesi sonucunda hazırlanan kanun tasarısı, bu konuyu incelemek üzere maliye vekili Şükrü Saraçoğlu'nun başkanlığında kurulan komisyona sunuldu. Komisyonun kanun tasarısı üzerinde yaptığı toplantılarda T.İş Bankası genel müdürü Celal Bayar ve idare meclisi reisi Mahmut Soydan'ın ciddi itirazlarda bulunması tasarının tekrar gözden geçirilmesine yol açtı. Bu çerçevede yabancı bir uzmana incelettirilmesine karar verilen tasarı için daha önce Ziraat Bankası'nda görev yapmış olan Lozan Üniversitesi'nden profesör Leon Morf davet edilmiştir. Morf'un kanun tasarısı üzerinde yaptığı inceleme sonucunda tavsiye ettiği konularda değişiklikler yapılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün 4. Yasama yılının açılışında yaptığı *"Cumhuriyet Merkez Bankasının tesis ve hisse senetlerinin vatandaşlara arzı pek yakındır. Memleketin hem malî, hem iktisadî büyük bir vasıtası olacak olan bu milli müesseseye vatandaşların ciddî alâka göstereceklerine şüphemiz yoktur."*sözleri artık bankanın kuruluşunun çok yakında gerçekleştirileceğini müjdelemektedir. Merkez Bankası kanunu tasarısı fazla bir değişikliğe uğramadan hızlı bir şekilde Meclis'e sevk edilmiş, 11 Haziran 1930 tarihinde 1715 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu adıyla yasalaşmıştır.

Kanunu'nun yasalaşmasından sonra anonim şirket şeklinde kurulması kararlaştırılan bankanın sermayesi için hükümetin payına düşen % 15'lik (A) grubu hisselerin bedelini temin için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Bu girişimler sonucunda TheAmerican-Turkish Investment Company adlı firmaya Kibrit ve Çakmak İhisarı İşletmesi'nin devri karşılığında yıllık %6,5 faiz oranı ve 25 yıl vadeyle 10 milyon dolar tutarında kredi sağlanmıştır. Devletin payı dışında banka sermayesine iştirak edecekler için ayrıca (B), (C) ve (D) grubu hisseler oluşturulmuştur. (B) grubu hisseler milli bankalara, (C) grubu hisseler yabancı bankalar ile imtiyazlı şirketlere, (D) grubu hisseler ise Türk ticaret kuruluşları ve Türk uyruklu gerçek ve tüzel kişilere tahsis edilmiştir.

Bu aşamadan sonra bankanın faaliyete geçmesi için Tesis Heyeti'nin oluşturulması, banka sermayesine katılacak diğer kişi ve kuruluşların kayıtlarının yapılması süreçlerine geçilmiş ve 1 Haziran 1931 tarihinde banka genel kurulu toplantıya çağırılmıştır. Genel kurul toplantısında idare meclisi ve denetçi seçimleri gerçekleştirilmiş, 3 Ekim 1931 tarihinde ise banka kapılarını hizmete açmıştır. Bankanın ilk genel müdürü Mehmet Selâhattin Çam'dır. Hüseyin Hüsnü

Paşa'nın oğlu olan Çam, Galatasaray Lisesi'nden mezun olduktan sonra maliye ve bankacılık alanlarında mesleki tecrübesini ilerletmiştir. Son olarak Ziraat Bankası Umûm Müdür muavinliği görevini sürdürdüğü sırada Cumhuriyet Merkez Bankası'na genel müdür olarak atanmış ve bu görevini T. İş Bankası İdare Meclisi ve Umûm Müdürlüğü'ne atandığı 1938 yılına kadar sürdürmüştür.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın kurulduğu yıllar gerek dünya gerekse ülkenin olağanüstü koşullar içinde bulunduğu bir dönemdir. 1929 Büyük Buhranı'nın dünya genelinde yarattığı iktisadi sıkıntılar devletleri altın standardından ayrılmaya zorlarken, henüz 10 yıllık bir geçmişi olan Türkiye Cumhuriyetini de ciddi ölçüde etkilemiştir. Devletlerin kendi sorunlarıyla uğraşma zorunda kalmalarıyla dünya ekonomisinin içe kapandığı bir dönemde Türkiye Cumhuriyeti de bu konjonktüre paralel olarak temel iktisat politikası devletçilik olarak belirlemiştir. Bu gelişmenin para ve finans alanına yansımaları ise sıkı kambiyo kontrolleri, mevduat ve kredi faizlerini belirlenmesi, tasarruf mevduatının korunması ve bankaların devlet eliyle murakabesinin sağlanmasıdır. 1715 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu haricinde bu dönemde yasalaşan 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu(1930), 2243 sayılı Mevduatı Koruma Kanunu, 2279 sayılı Ödünç Para Verme İşleri Kanunu(1933) ve 2999 sayılı Bankalar Kanunu(1936) ve bu kanunlarla ilgili alt düzenlemeler bu politika çerçevesinde gerçekleştirilen düzenlemelerdir. İsmet İnönü'nün başvekil olduğu yıllarda benimsenen "*denk bütçe+sağlam para*" politikası 1938 yılına kadar hükümetin sapmadan izlediği bir iktisat politikası olmuştur. Bu politika çerçevesinde Merkez Bankası'na düşen ana görev Türk parasının istikrarının sağlanması olmuştur. Merkez Bankası bu çerçevede söz konusu dönemde banknot emisyon hacmini sabit tutmuştur. Türk parasının kıymetinin hala altın standardını sürdürmeye çalışan Fransız frangına bağlandığı bu dönemde, Fransa'nın 1936 yılında zorunlu devalüasyona gitmesi üzerine Merkez Bankası Türk lirasını devalüe etmemiş, bunun yerine üstü kapalı bir şekilde altın standardına bağlılığını sürdüren İngiliz sterlinini Londra altın piyasasındaki kurundaki değişmelere göre ayarlamaya karar vermiştir. Hükümetin oldukça ciddi finansman sorunları ile boğuştuğu bir dönemde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Türk Lirasının değerini koruma uğruna hükümetin finansman talepleri karşısında direnç gösterebilmiştir. Merkez Bankası'nın hükümet tarafından kendisine yüklenen misyonu gerçekleştirirken gerektiğinde siyasi baskılara karşı durabilmesi ilk oluşum devresinde bankanın bağımsızlığını öne çıkaran, itibarını arttıran ve kurumsallaşmasına katkıda bulunan önemli bir faktör olmuştur.

Hüseyin AL

KAYNAKÇA

AKYILDIZ, Ali, **Para Pul Oldu Osmanlı'da Kağıt Para, Maliye ve Toplum**, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

AL, H., AKAR, Ş. K., BAYRAKTAR, K., **Osmanlı Finans Sisteminde Çağdaşlaşma: Para, Banka ve Borsa Alanında Gelişmeler (1840-1875)**, TÜBİTAK SOBAG Proje No: 108K578, 2012.

CAPIE, F., GOODHART, C., FISCHER, S., SCHNADT, N., **The Future of Central Banking, the Tercentenary Symposium of the Bank of England**, Cambridge University Press, 1994.

Dünden Bugüne Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, TCMB yayını, Ankara 2011.

ELDEM, Edhem, **Osmanlı Bankası Tarihi**, Çev. Ayşe Berktaş, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Yayını, İstanbul 1999.

HELLEINER, Eric, **The Making of National Money: Territorial Currencies in Historical Perspectives**, Cornell

University Press, Ithaca 2003.

İLKİN, Selim, "Türkiye'de Merkez Bankası Fikrinin Gelişimi", **Türkiye İktisat Tarihi Semineri Metinler/Tartışmalar**, Ed. Osman Okyar, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 1975.

İLKİN, Selim, TEKELİ, İlhan, **1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları, Türkiye Belgesel İktisat Tarihi-2**, ODTÜ Yayını, Ankara 1983.

KURUÇ, Bilsay, **Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi Büyük Devletler ve Türkiye**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011.

ÖKÇÜN, Gündüz, **Türkiye İktisat Kongresi (1923-İzmir): Haberler- Belgeler-Yorumlar**, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, No:262, Ankara.

ÖZDEMİR, Mehmet, **Cumhuriyet'ten Bugüne Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası**, TCMB Yayını, Ankara 1997.

TBMM Albümü 1920-2010, 1. Cilt: 1920-1950, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No:1, 2. Baskı, Ankara 2010.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 11, İçtima 65, 16 Mayıs 1929.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 13, İçtima 1, 12 Aralık 1929.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 14, 12 Aralık 1929.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 18, İçtima 108, 21 Nisan 1341/21 Nisan 1925.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 20, İçtima 1, 12 Aralık 1929.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 20, İçtima 33, 30 Aralık 1341/30 Aralık 1925.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 20, İçtima 78, 21 Haziran 1930.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 22, İçtima 4, 1 Kasım 1930.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 5, İçtima 1, 1 Kasım 1928.

ULRICH, Edmond, **Harpten Sonra Avrupa'da Merkez Bankalarının Tensiki Prensibi**, Çev. Süleyman Hikmet Baban, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Neşriyatı, Ankara 1936.

17/05/2022 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turkiye-cumhuriyet-merkez-bankasi/?pdf=3300> adresinden erişilmiştir